

Posudek oponenta na diplomovou práci

Název práce: Faktory ovlivňující regionální diferenciaci úmrtnosti v České republice

Autorka: Bc. Tereza Pachlová

Rozsah: 166 číslovaných stran textu, z toho 126 stran textu vlastní práce včetně seznamu použité literatury a datových zdrojů a 40 stran příloh včetně jejich seznamu

Aktuálnost tématu: Samo téma regionální diferenciaci úmrtnosti je aktuální hned ze dvou důvodů. Jednak ve své statické podobě pomáhají regionální rozdíly v úmrtnosti identifikovat vývojově zaostávající oblasti, případně regiony se specifickou ekologickou zátěží, a jednak vývoj této diferenciaci může signalizovat nástup inovačních změn, které v dalším vývoji mohou znamenat zásadní změny v celkové úrovni i struktuře úmrtnosti obyvatelstva vyšších územních celků. Poznání vývoje regionální diferenciaci tak za určitých okolností může významně přispět k předvídání budoucího vývoje úmrtnosti i celkového populačního vývoje v území. Identifikace a popis faktorů územní diferenciaci sledovaných jevů pak umožňují hlubší pochopení zjištěných rozdílů a jejich změn v čase, což opět může za určitých podmínek vést k objektivnějším a tím i spolehlivějším prognostickým závěrům. Nové poznatky tohoto druhu mohou současně podpořit vznik a formulaci efektivnějších zdravotních, regionálních a dalších veřejných politik.

Hodnocení

Vymezení cílů práce:

Vymezení cílů práce v jejím úvodu je jednoznačné, věcné a, s ohledem na znalosti a dovednosti diplomantky, také realistické. Hlavním cílem je identifikace a hodnocení významných socioekonomických faktorů ovlivňujících aktuální regionální diferenciaci úmrtnosti v ČR, a to jak z hlediska celkové úrovně úmrtnosti, tak v rámci jednotlivých skupin příčin úmrtí. Jako vedlejší cíl práce si diplomantka vytýčila zhodnocení rozdílného vlivu vybraných socioekonomických faktorů na úmrtnost u mužů a u žen a v rámci různých věkových skupin.

Struktura práce:

Posuzovaná práce se vyznačuje plně logickou a zároveň velmi kompaktní strukturou. Text je rozčleněn do sedmi kapitol včetně úvodu a závěru, přičemž první tři kapitoly tvoří úvodní část práce, další tři její jádro a závěr rekapituluje hlavní zjištění a konfrontuje je s původními pracovními hypotézami.

Úvod práce uvádí zvolené téma do kontextu s hlavními směry výzkumu a jinými formami pozornosti věnované dané problematice zejména v mezinárodním měřítku, vymezuje již zmíněné cíle a přehledně prezentuje strukturu práce. Druhá kapitola je věnována přehledu relevantní literatury. Nejedná se však o prostý výčet jednotlivých titulů, ale o obsáhlou a vhodně strukturovanou diskusi teoretických konceptů představujících základní východiska studia diferenciaci úmrtnosti a jejich faktorů. V závěru druhé kapitoly diplomantka s odkazem literaturu rekapituluje dosaženou úroveň poznání a formuluje své pracovní hypotézy o vztahu socioekonomických faktorů a regionální diferenciaci úmrtnosti obecně, jejich specifických součástí a/nebo podle vybraných diferencujících znaků. Náplní třetí kapitoly je představení časové a prostorové dimenze studie, specifikace zdrojů použitých dat, charakteristik a metod použitých v práci.

Výsledky vlastního výzkumu diplomantky uvádí kapitola, v níž jsou pomocí základních metod deskriptivní statistiky hodnoceny změny úmrtnosti ve výše uvedené struktuře (celková, podle pohlaví, věku a skupin příčin úmrtí) ve sledovaném období let 2000-2012 na celostátní úrovni a v rámci souboru okresů ČR. V páté kapitole autorka nejprve s odvoláním se na odbornou literaturu

vytipovala soubor 40 potenciálních faktorů úmrtnosti, jejichž vliv na úmrtnost dále zkoumá. V prvním přiblížení tak činí s pomocí klasické korelační analýzy. V dalším kroku vytváří typologii okresů na základě hodnot charakteristik popisujících relativní intenzitu výskytu jednotlivých faktorů v území. Na základě komparace úrovně úmrtnosti v jednotlivých shlcích je v poslední části páté kapitoly zhodnocen vliv sledovaných faktorů na úroveň úmrtnosti ve zmíněné struktuře. Hlubší analýza vztahu územního rozrůznění úmrtnosti a socioekonomických faktorů této diferenciaci je obsahem šesté části práce. Autorka diplomové práce nejprve hledá nejvhodnější modely popisující úmrtnost v České republice celkem nebo podle skupin příčin na základě pohlaví, věku a příslušnosti k danému okresu, resp. hodnoty vybraných socioekonomických ukazatelů, aby následně s jejich pomocí analyzovala vliv zvolených faktorů na regionální diferenciaci úmrtnosti u nás v letech 2000-2012.

V závěru práce jsou na pozadí konfrontace se vstupními hypotézami přehledně prezentovány hlavní výsledky výzkumu.

Zpracování tématu:

Zpracování zvoleného tématu má, jak již vyplývá ze samotného obsahu a struktury práce, všechny základní atributy vědecké práce. Vychází ze systematického studia rozsáhlého souboru dostupné literatury, převážně zahraniční provenience. Bez přílišné nadsázky lze tvrdit, že předložená diplomová práce ve svých východiscích odráží aktuálně dosaženou úroveň poznání v dané problémové oblasti. S tím se u diplomových prací příliš často nesetkáváme. Za zmínku stojí bezesporu také vyváženost všech tří základních složek práce – teoretické, metodologické i empirické, a v neposlední řadě také její logická struktura, zejména výběr a řazení dílčích témat. Ze sevřené struktury práce a přímého přístupu k řešení dílčích úkolů celého diplomového projektu je navíc vidět, že diplomantka měla po celou dobu svého bádání na zřeteli vytčené cíle a důsledně je sledovala. Zvoleny a aplikovány při tom byly adekvátní metody a postupy odpovídající povaze řešených otázek. Výsledky získané s pomocí těchto metod byly prezentovány a interpretovány korektně, při plné uvědomění si jejich stochastické povahy a z ní vyplývajících omezení.

V rámci hodnocení práce je nutné vyzvednout ještě jedno výrazné pozitivum celé práce – vysokou až výjimečnou formulační úroveň textu. To se zřetelně projevuje zejména v obsahově složitých pasážích, které jsou díky vytríbeným formulačním schopnostem diplomantky čtivé a snadno srozumitelné.

Z obsahového hlediska se posuzované práci nedá prakticky nic vytknout. Mám pouze tři drobné poznámky. Ve třetí kapitole by bylo vhodné upozornit na skutečnost, že data za rok 2000 vycházejí z jiného, užšího vymezení obyvatelstva ČR než všechna ostatní. V páté kapitole se opakovaně hovoří o regionalizaci ČR z hlediska úrovně úmrtnosti nebo působení socioekonomických faktorů, přitom se však ve skutečnosti jedná o obecnou klasifikaci a nikoli regionalizaci, neboť není naplněn atribut všech regionů – jejich územní kontinuita či, chcete-li, integrita, kterou vymezené shluky prakticky bez výjimky postrádají. Získané shluky tak nevytvářejí makroregiony, jak je uvedeno na str. 77. Přes uvedenou formulační čistotu práce si dovoluji upozornit na standardní formulační chyby objevující se často i u podstatně zkušenějších autorů. Hovoříme o diferenciaci (souboru) okresů ČR, ale nikoli o regionalizaci okresů ČR. Regionalizace je rozdělení území na regiony, v našem případě území ČR, podle zvolených charakteristik a kritérií. Pokud by šlo o regionalizaci okresů, znamenalo by to, že území každého z okresů bylo rozděleno na části splňující dané podmínky. Obdobně nebylo analyzováno období let 2008-2012, jak je uvedeno na straně 108, ale byla analyzována úmrtnost, případně faktory regionální diferenciaci úmrtnosti na základě dat za dané období.

Formální stránka práce:

Forma práce je v plné rovnováze s jejím obsahem. Diplomantka důsledně dodržuje všechna formální pravidla pro psaní závěrečných prací. Text i grafické doplňky mají jednotnou úpravu, jsou bez výjimky přehledné a srozumitelné. Citace prací – odkazy v textu i bibliografické záznamy – jsou zpracovány bezchybně, v souladu s příslušnou ISO normou.

Přínos práce:

Předložená diplomová práce představuje původní plnohodnotnou odbornou studii zabývající se aktuální územní diferenciací úmrtnosti v ČR a socioekonomickými faktory, které ji formují. Její prvotní přínos tedy spočívá v poznání doposud nepoznaného, resp. nepoznaného v prezentovaném detailu. Vzhledem k tomu, že úmrtnost je častým objektem prognostických úvah, má posuzovaná práce a jejím prostřednictvím prezentované poznatky také značný prognostický potenciál. Kromě toho může s ohledem na všestrannou profesionalitu svého zpracování posloužit jako určitý etalon budoucích diplomových prací podobného zaměření. V neposlední řadě pak tato práce a v ní nashromážděné informace mají šanci stát uznávaným východiskem všech dalších studií na téma regionální diferenciacie úmrtnosti a jejích faktorů v podmínkách ČR.

Celkové hodnocení:

Diplomová práce Bc. Terezy Pachlové „*Faktory ovlivňující regionální diferenciaci úmrtnosti v České republice*“ mimo jakoukoli pochybnost splňuje všechny požadavky kladené na diplomovou práci absolventa magisterského studijního oboru Demografie na PŘF UK v Praze a proto ji navrhuji přijmout k obhajobě.

V Praze dne 14. září 2014

RNDr. Tomáš Kučera, CSc.